

FORENZIČNA MEDICINA

Anda Raič, ravnateljica Medicinske naklade priprema izdati knjigu koju su autori nazvali Forenzična medicina, a ona misli da naslov nije dobar, da bi trebao biti Forenzička medicina, a kako se neki autori ne slažu, pita mene.

Ona ima i nema pravo, a kako već takav odgovor pokazuje da je problematika malo složenija, ne može se odgovoriti ukratko, to sam se odlučio za puniji odgovor, a kako interes za nj može biti širi, to sam se odlučio za javni odgovor.

Forenzični je pridjev koji nema imenicu od koje je izveden, nego je to preuzeti engleski pridjev *forensic*, koji je od latinskoga *forensis*, označuje ono što je u svezi sa zakonom u otkrivanju zločina, koji se odnosi na forenzičnu znanost, a to su one grane medicine koje pomažu sudstvu da sigurnije utvrdi zločin, i zato se naziva forenzična medicina, forenzična psihologija, pa i forenzična kemija, dakle oni dijelovi medicine i kemije koji služe u sudskome postupku za utvrdi-

vanje zločina pa je zapravo riječ o sudskoj medicini.

Tako *sudska medicina* nalazimo kao natuknicu u Hrvatskoj enciklopediji, a uz nju je u zagradama i sitnijim slovima napisano *forenzična medicina*. Kao zanimanje već se javio naziv forenzični psihijatar, pa i forenzičar.

Da se imenica *forenzika* javila prije prijedjeva, onda bi se moglo raspravljati o njegovu liku. Sve imenice na *-ika* imaju odnosni pridjev na *-ički*, *akustika* > *akustički*, *botanika* > *botanički*, *fizika* > *fizički*, *logika* > *logički*, *matematika* > *matematički* ..., odatle mišljenje u pitačice da bi trebalo i *forenzički*, ali tu ima jedno *ali*. Ne samo da se pridjev pojavio prije imenice, nego da se i jest *forenzika* učvrstila, opet po sustavnoj sili ne bi morao pridjev biti *forenzički*, jer od *elektrika* imamo *električni*.

I što sad preostaje jezikoslovcu da kaže? Ništa drugo nego da valja prepustiti praksi da riješi kako riješi jer uzora ima i za jedno i za drugo rješenje.

Stjepan Babić

MOGU LI RADI I ZBOG BITI UPO- TRIJEBLJENI U ISTOM ZNAČENJU?

Pristiglo nam je pitanje o razlikovnosti značenja prijedloga *radi* i *zbog* s obzirom na to da se, osobito u dnevnom tisku, takva razlikovnost ne poštuje pa se prijedlog *radi* osim u značenju namjere rabi i u uzročnom značenju na mjestu prijedloga *zbog*. Dvojbeno je bila rečenica na internetu: „Koalicija pada *radi* ćirilice?” (www.ezadar.hr, 8. ožujka 2010.) u kojem je prema čitateljevu očekivanju valjalo uporabiti *zbog* jer je izrečen uzrok padanja

koalicije. O značenju prijedloga *radi* i *zbog* pisali smo već u Jeziku u prošlom godištu (O izricanju namjere, god. 56., br. 1, str. 1. – 12., veljača 2009.), ali kako dvojba o (ne) razlikovnosti tih prijedloga još uvijek postoji, ponovno se osvrćemo na njihova značenja.

U gramatikama hrvatskoga književnoga jezika prijedlozi *radi* i *zbog* razlikuju se u svom značenju: *zbog* je uzročni, a *radi* namjerni prijedlog. Tako je, primjerice, navedena razlika u značenju u Gramatici hrvatskoga jezika Težaka i Babića oprimjerena rečenicom *Učim zbog neznanja*. u kojoj je prijedlogom *zbog* izrečen uzrok učenja (dakle: *Učim*

jer ne znam.), za razliku od prijedloga *radi* u primjeru *Učim radi znanja*, kojim je izrečena namjera učenja (dakle: *Učim da bih znao*). No jesu li doista *radi* i *zbog* prijedlozi uvijek odvojeni značenjem te *radi* znači samo namjeru, odnosno *zbog* samo uzrok ili se mogu u ponekim kontekstima jedan zamijeniti drugim? Ako na mjestu *radi* može doći i *zbog*, kada je takva zamjena moguća i je li moguće i obrnuto: na mjestu svakoga *zbog* uporabiti *radi*? Što o tom govore i ostale gramatike suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika? U Školskoj gramatici hrvatskoga jezika Sande Ham navedeni su prijedlozi također razlikovno postavljeni – *radi* je prijedlog namjere, a *zbog* uzročni prijedlog – a oprimgjerenjena je i njihova pogrješana uporaba; u rečenici, koja je oprimgjerenjena pogrješana uporabe prijedloga *radi* – *U bolnici sam radi kozica*., prijedlog je *radi* pogrješno uporabljen jer bi rečenica s prijedlogom *radi* tada značila da je netko u bolnici s namjerom da dobije bolest. Kako se to rečenicom nije htjelo reći, već da su kozice razlog boravka u bolnici, trebalo je uporabiti prijedlog *zbog*. U dvjema pak gramatikama suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika granica između značenja tih dvaju genitivnih prijedloga ipak nije tako oštro postavljena. Riječ o Raguževoj Praktičnoj hrvatskoj gramatici i posljednjoj suvremenoj otisnutoj Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta Silića i Pranjčkovića. U Raguževoj se uz genitivne prijedloge *poradi*, *zaradi* navodi da mogu imati i uzročno značenje, ali se takva uporaba ne oprimgjeruje. No uz prijedlog *radi* dodana je napomena da se „Često (...) krivo upotrebljava i za značenje uzroka, za koji služi **zbog**.” pa je normativna preporuka o razlikovanju značenja *radi/zbog* ista kao i u već navedenim suvremenim gramatikama. O mogućnosti da se u genitivnom *radi* prepoznaje i uzročno značenje naznačeno je u Silićevoj i Pranjčkovićevoj Gramatici hrvatskoga jezika. Autori značenju namjere pristupaju

kao vrsti uzročnoga značenja: „Uzrok je naime širi od cilja (namjere), pa je cilj zapravo samo poseban tip uzroka. U rečenici *Sastali su se radi dogovora* dogovor nije samo cilj sastanka nego ujedno i uzrok.” Dakle, svaka je namjera smo jedna vrsta uzročnoga značenja (tzv. finalni uzrok, *causa finalis*) te je moguće svaki put na mjestu namjernoga *radi* uporabiti i *zbog*, odnosno u značenju je namjere uvijek uključeno i uzročno značenje bez obzira na to što smo u uzročnom značenju naviknuti rabiti samo *zbog*, odnosno u značenju namjere samo *radi*.

Primjerice, u rečenici iz Araličina romana Duše robova:

Došao je iznenada u Trilj, svratio u Grabovčevu kovačnicu i, kao da to usput čini, kao da samo zbog toga nikad nije došao, predao Šimunu Grabovcu dvije stare puške.

neutralizirano je namjerno i uzročno značenje

- a) uzrok je dolaska predati stare puške
- b) namjera je dolaska predati stare puške

Zbog toga je moguće u istoj rečenici upotrijebiti i prijedlog *radi*.

Došao je iznenada u Trilj, svratio u Grabovčevu kovačnicu i, kao da to usput čini, kao da samo radi toga nikad nije došao, predao Šimunu Grabovcu dvije stare puške.

Međutim, u rečenici oko koje se postavlja pitanje: *Koalicija pada radi ćirilice?*, prijedlog je *radi* pogrješno uporabljen jer njime nije rečeno značenje namjere, naime ne može se shvatiti da rečenica znači: *Namjera je pada koalicije ćirilica?*, već je riječ o vrsti uzročnoga značenja u kojem nije neutralizirano i značenje namjere. Stoga je valjalo uporabiti prijedlog *zbog*, a ne *radi*, dakle: *Koalicija pada zbog ćirilice?* jer rečenicu možemo i trebamo shvatiti ovako: *Uzrok je pada koalicije ćirilica*.

Treba voditi računa da je uzročno značenje šire od značenja namjere pa uzročnost

uključuje i ona značenja koje nisu namjera (koja nisu finalni uzrok, *causa finalis*) zbog čega je nemoguće očekivati da bi na mjestu svakoga *zbog* mogao doći i *radi*. Zato i u primjeru *Odlazi u bolnicu zbog bolesti*. uporaba prijedloga *radi* izostaje jer uzročno značenje prijedloga *zbog* ne uključuje i značenje namjere – ne odlazi se u bolnicu da bi se razboljelo. U ovom su primjeru: *U bolnicu se odlazi zbog bolesti, a radi liječenja*. značenja jasno razgraničena – *Uzrok je odlaska u bolnicu bolest, a namjera liječenje*.

Primjeri pak u kojima je na mjestu *radi* moguće uporabiti i prijedlog *zbog* potvrđuju da značenja tih dvaju prijedloga ipak nisu tako oštro razlikovno postavljena. Treba voditi računa da je uzročno značenje šire od značenja namjere te ne očekivati da svako *zbog* može stajati na mjestu prijedloga *radi*, ali ipak valja imati na umu da je u svakom *radi* uključeno i *zbog* jer je namjera samo vrsta uzročnoga značenja. Čini se da su o neutralizaciji značenja namjere i uzroka znatno više vodili računa stariji slovničari/gramatičari hrvatskoga jezika jer se u slovnica i gramatika 19. stoljeća, bez obzira na njihovu pripadnost određenoj filološkoj

školi, kada je riječ o značenju namjere, pronalaze ista normativna rješenja – namjera je vrsta uzročnoga značenja pa je prijedlog *radi* u uzročnom značenju izjednačen s prijedlogom *zbog* (*sbog*) i u Ilirskoj slovnici Vjekoslava Babukića (1854.), a prvak zagrebačke filološke škole Adolfo Veber Tkalčević 1859. u Skladnji ilirskoga jezika za niže gimnazije uz prijedlog *radi* također upućuje: „vidi *sbog*” te pojašnjava: „**Sbog** znači u z r o k čina;”. Jezičnim zaokretom na prijelomu stoljeća (iz 19. u 20.), ne mijenjaju se normativna polazišta u svezi s *radi* i *zbog* pa će se *radi* u uzročnom značenju naći s početkom 20. st. i u Nauci o izreci za školu Mirka Divkovića, ali i u Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika Tome Maretića.

Kada se, dakle, u obzir uzme i hrvatska jezična tradicija i suvremena jezikoslovna teorija, razvidno je da namjerno *radi* znači i uzrok, njegova je posebna vrsta, što omogućuje da se u određenim značenjima na mjestu *radi* uporabi i *zbog* pa se na postavljeno pitanje u naslovu, uz navedena ograničenja, ipak može dati potvrđan odgovor.

Jadranka Mlikota

OSVRTI

JEZIČNI NATJEČAJ U 2009.

asopis Jezik i Zaklada „Dr. Ivan Šreter” proveli su i prošle godine natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ. Pravila su bila ista – prednost imaju nove riječi koje su zamjena za tuđicu, ponajprije za nepotrebni anglizam, riječ ne smije biti potvrđena ni u jednom hrvatskom rječniku.

Povjerenstvu su se ove godine pridružili prof. D. Kalogjera i književnik H. Hitrec

(umjesto Slobodana Novaka i Igora Čatića), tako da su riječi ocjenjivali S. Babić (predsjednik) i S. Ham, M. Mamić, Z. Jakobović, V. Loknar, D. Kalogjera, H. Hitrec (članovi).

Promatrajući rezultate natječaja za 2009. u prvi se tren učinilo da natječaj nije uspio. Došla su 173 prijedloga, ako se ne računaju prijedlozi jednoga osobenjaka koji nam je u više pisama i s više adresa poslao više od 1000 prijedloga. Samo po sebi se razumljelo da ne ćemo primati i uvažavati prijedloge